

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Грабильнікової Олени Анатоліївни
на дисертаційну роботу Марченко Олесі Денисівни «Правове
регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у
правовідносинах адміністративного судочинства», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Правова природа суб'єктів публічної адміністрації протягом усього періоду формування та розвитку адміністративно-правової доктрини завжди привертала увагу вчених-адміністративістів. Водночас, в адміністративному праві та процесі суб'єктам владних повноважень та їх участі в адміністративному судочинстві приділялось недостатньо уваги.

Переосмислення змісту та призначення адміністративного права і процесу концептуально залежить від оновлення фундаментального понятійного ряду та перегляду підходів до дослідження проблематики переважної більшості інститутів публічного адміністрування. Це суттєво впливає на трансформацію вітчизняного адміністративного права і процесу у світлі реалізації євроінтеграційного напрямку розвитку нашої держави.

Аналіз питань визначення правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства проводився для розкриття теми дисертаційного дослідження одночасно на науково-теоретичному та практичному підґрунті, що сприяє формуванню актуальних практичних рекомендацій з визначення правового статусу таких суб'єктів та їх участі при розгляді та вирішенні публічно-правових спорів адміністративними судами в Україні.

Тому дослідження вказаної проблеми у адміністративно-процесуальному праві наразі є дуже актуальною.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

При вивченні дисертаційної роботи та наукових публікацій автора з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Автором здійснено аналіз достатньої кількості доробок із теорії держави і права, публічного управління й адміністративно-правової науки вітчизняних вчених, здійснено аналіз судової практики, а також проаналізовано практику зарубіжних країн стосовно правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Емпіричну базу дослідження становлять дослідження становлять відомості з Єдиного державного реєстру судових рішень, рекомендації Ради Європи, судова практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, судова практика адміністративних судів, інших судів, рішення Європейського суду з прав людини, акти-документи інших суб'єктів вітчизняного та міжнародного права, наукові публікації тощо.

Варто відмітити, що всі розділи дисертації побудовані за принципом пропорційності та характеризуються єдністю змісту, в результаті чого автору вдалося виконати поставлені завдання та надати обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано у п'ятьох наукових публікаціях, чотири з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна – опублікована у виданні, що включені до міжнародної наукометричної бази Emerging Sources Citation Index (ESCI) by Web of Science, а також у п'ятьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про факт обґрунтованих результатів дисертації в

галузі адміністративного права, як для теоретичного так і практичного застосування в межах виконаних дисертантом завдань, а також про те, що дослідження Марченко О.Д. здійснено на високому науковому рівні, а наукові публікації висвітлюють положення всіх розділів дисертаційної роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній науці, що носить комплексний характер. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку результатів та висновків, що були отриманні вперше та мають високий ступінь новизни.

Зокрема дисертанткою було запропоновано авторське визначення суб'єкта владних повноважень в правовідносинах адміністративного судочинства як орган, яку чинними нормативно-правовими актами наділено процесуальними повноваженнями, тобто правами й обов'язками відповідного органу щодо участі в розгляді публічно-правового спору в індивідуальній справі відповідного суду з метою досягнення завдань адміністративного судочинства. У роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру так і, пов'язанні з ними рекомендації щодо правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автором проаналізовано та використано у дисертаційному дослідженні вагомі, ґрунтовні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених науковців, в яких досліджувалося правове регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства та методологічні засади правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Автором досягнуто поставленої мети дисертації, що полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел визначити сутність та особливості правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Обґрунтованість отриманих автором результатів дисертації також підтверджується використанням, обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта і предмета дослідження, сукупністю загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Тож, все вище зазначене свідчить не лише про логічність та послідовність автора у дослідженні, а й про достатній рівень обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій автора в дисертації.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачем методології наукового дослідження також свідчить використання при виконанні поставлених завдань загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема під час дослідження були використані такі методи наукового пізнання: діалектичний метод, формально-логічний метод, метод системно-структурного аналізу, порівняльно-правовий метод, формальнодогматичний та герменевтичний методи, метод теоретико-правового моделювання.

З урахуванням зазначеного, поставлені автором задля досягнення мети дисертації, завдання виконані на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертантом в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та використовуються у правозастосовній практиці, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності, про що свідчать акти впровадження, які є додатками до дисертації. *У науково-дослідній сфері* для подальшого

вивчення актуальних проблем правового удосконалення правовідносин адміністративного судочинства у відповідних суб'єктах владних повноважень (акт впровадження Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 04.05.2023). У *практичній, нормотворчій та правозастосовчій діяльності* щодо вдосконалення діяльності (практичної складової) органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у правовідносинах адміністративного судочинства (акт впровадження Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 13.03.2023). У *навчальному процесі* під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права та процесу», «Адміністративний процес», «Публічні послуги та адміністративні процедури», а також під час підготовки підручників і навчальних посібників із зазначених та інших навчальних дисциплін (акт впровадження Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 04.05.2023).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Марченко О.Д. на тему «Правове регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертація Марченко О.Д. складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок, із яких на 23 сторінках розміщено список використаних джерел із 208 найменувань.

В анотації викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані автором, напрямки шляхи вдосконалення правового удосконалення правовідносин адміністративного судочинства у відповідних

суб'єктах владних повноважень. Анотація викладена українською та англійською мовою.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертації та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження з зазначення підрозділів, в яких вони були використані автором.

Окреслено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та викладено дані щодо проходження основними теоретичними положеннями та практичними результатами апробації.

Перший розділ «Теоретико-правові основи діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» містить три підрозділи: правові категорії «суб'єктів владних повноважень», «суб'єкт публічного адміністрування»: поняття та ознаки; принципи та класифікація суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства; суб'єкт владних повноважень як сторона публічно-правового спору у правовідносинах адміністративного судочинства.

У першому розділі автором було з'ясовано широке та вузьке розуміння суб'єктів публічного адміністрування. В широкому розумінні, до суб'єктів публічного адміністрування запропоновано відносити систему органів виконавчої влади та їх зв'язки, які мають відповідні права, обов'язки та відповідальність згідно чинного законодавства. У вузькому розумінні під суб'єктами публічного адміністрування запропоновано відносити органи, які здійснюють або реалізують окремі функції, повноваження відповідного органу виконавчої влади без набуття правового статусу зазначених суб'єктів, тобто так звані делеговані суб'єкти публічних повноважень.

Віднесено до особливостей суб'єктів публічного адміністрування: а) вертикальну взаємодію (між органами державної влади та особами тощо), горизонтальну взаємодію (між центральними органами виконавчої влади та

органами місцевого самоврядування, між різними видів суб'єктами центральних органів виконавчої влади); б) компетенцію (права та обов'язки); в) завдання та функції в межах визначених законодавчими актами; г) місце та значення конкретного суб'єкта влади у механізмі публічного адміністрування; д) правосуб'єктність органів публічної адміністрації; ж) створення та ліквідація відповідних суб'єктів публічного адміністрування; з) юридична відповідальність кожного суб'єкта відповідно до нормативно-правових актів.

Другий розділ «Характеристика діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» містить три підрозділи: правосуб'єктність суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства; підсудність та особливості розгляду справ з приводу оскарження правових актів суб'єктів владних повноважень; оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо надання публічних послуг.

Автором визначено зміст правосуб'єктності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства: а) предметом регулювання є адміністративне судочинство; законодавче закріпленість повноважень конкретного суб'єкта бути суб'єктом публічного адміністрування; в) відмежування виключних повноважень відповідного суб'єкта публічної адміністрації у правовідносинах адміністративного судочинства; г) згідно нормативно-правових актів визначено конкретний термін (момент часу), коли суб'єкт владних повноважень діє в якості суб'єкта публічного адміністрування у правовідносинах адміністративного судочинства; д) особливі умови припинення статуту відповідного органу публічної адміністрації у правовідносинах адміністративного судочинства.

Охарактеризовано підсудність та особливості розгляду справ з приводу оскарження діяльності суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві. Встановлено, що КАС України застосовує дискусійні положення щодо термінології «предметна юрисдикція», «інстанційна

юрисдикція» та «територіальна юрисдикція (підсудність)», в результаті чого доведено необхідність внесення змін до чинного законодавства.

Встановлено, що вказаний кодифікований нормативний акт не виправив багатьох старих недоліків адміністративного судочинства у сфері оскарження діяльності суб'єктів владних повноважень у зв'язку з причинами: а) відсутність дієвої взаємодії між суб'єктами нормотворення; б) не узгодженість єдиного розуміння базових понять суб'єктами владних повноважень в адміністративному судочинстві та вченими закладів вищої освіти, наукових установ, відповідними експертами тощо; в) відсутність державної стратегії та політики щодо оскарження діяльності суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві.

Третій розділ «Зарубіжний досвід та напрямки удосконалення діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» містить два підрозділи: зарубіжний досвід правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства; напрямки удосконалення діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Проаналізовано зарубіжний досвід стосовно електронних доказів на прикладі Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії, Республіки Польща, Французької Республіки, Федеративної Республіки Німеччина, країн Карибського басейну, Тихоокеанських держав, Литви, Туреччини, враховуючи рекомендації Ради Європи виокремлено основні напрямки запозичення позитивного зарубіжного досвіду для України.

Акцентовано увагу, що вимоги вітчизняного законодавця про обов'язковість врахування позицій ВСУ та ЄСПЛ судами нижчих ланок, то, на нашу думку, це підтверджує існування в Україні в своїй специфічній формі судового прецеденту. Практично це означає, що суди України, як і суди будь-якої держави - члена Ради Європи, не можуть прийняти іншого рішення, ніж рішення, яке вже ухвалене Європейським судом в аналогічній справі.

Причому, йдеться про рішення вказаного Суду не тільки щодо України, а й стосовно інших держав, якщо розглянуті ним справи є аналогічними з українськими. Як свідчить практика Суду останніх років, близьких за фабулою справ, розглянутих ним за скаргами фізичних і юридичних осіб з пострадянських країн, є безліч. Під час складання рішень відновними національними судами необхідно посилалися на відповідні прецеденти Європейського суду з прав людини. В той же час, з одного боку, суди України при вирішенні тих чи інших конкретних справ можуть лише обмежуватися посиланнями на рішення Європейського суду з прав людини, в тому числі на міжнародні акти, зокрема, на положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а з іншої сторони, вітчизняні суди, в свою чергу, мають використовуватися в системному зв'язку з положеннями Конституції України.

Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства, що регулює діяльність суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства та практики його реалізації. Встановлено, що стадія ухвалення судового рішення залежить від дотримання попередніх етапів розгляду справи, а також має свої особливості, що впливають на захист прав приватних осіб, зокрема: забезпечення дотримання таємниці нарадчої кімнати, порядку ухвалення, строків виготовлення та надсилання копії рішення суду, законність та обґрунтованість рішення та інші.

Обґрунтовано пропозиції стосовно удосконалення законодавства щодо суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертації Марченко Олеси Денисівни «Правове регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» мають всі тенденції щодо надання рекомендацій до їхнього використання, при нормотворчості, в подальших наукових пошуках, освітньому процесі закладів вищої освіти, а

також при підготовці наукових публікацій та монографічних досліджень стосовно правового регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отримані О.Д. Марченко результати здійсненого нею дослідження, підкреслюючи їхню наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання, зокрема:

1. Недостатньо уваги приділено питанням електронній системи судочинства у контексті останніх процесуальних змін та подання електронних доказів, через зазначену систему, тому доцільно б було розкрити зазначене питання під час дисертаційного захисту.

2. Не зрозуміло чому автор використовує поняття публічні послуги, а не визначення адміністративні послуги, яке наведено в Законі України «Про адміністративні послуги» в підрозділі 2.3. «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо надання публічних послуг». Тому під час публічного захисту необхідно обґрунтування наведених наукових положень.

3. Додаткового обґрунтування та пояснення автором потребує положення, що результати дослідження можуть бути використані у практичній, нормотворчій та правозастосовчій діяльності, адже результати дослідження не знайшли свого відображення у вигляді актів впровадження в нормотворчій сфері.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць О.Д. Марченко фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Марченко О.Д. на тему: «Правове регулювання діяльності суб'єктів владних повноважень у правовідносинах адміністративного судочинства» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Марченко Олеся Денисівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Доцент

кафедра цивільного, трудового та господарського права

Дніпровського національного університету

імені Олеся Гончара

кандидат юридичних наук, доцент

О.А. Грабильнікова

Вчений секретар

Т.В. Ходанець